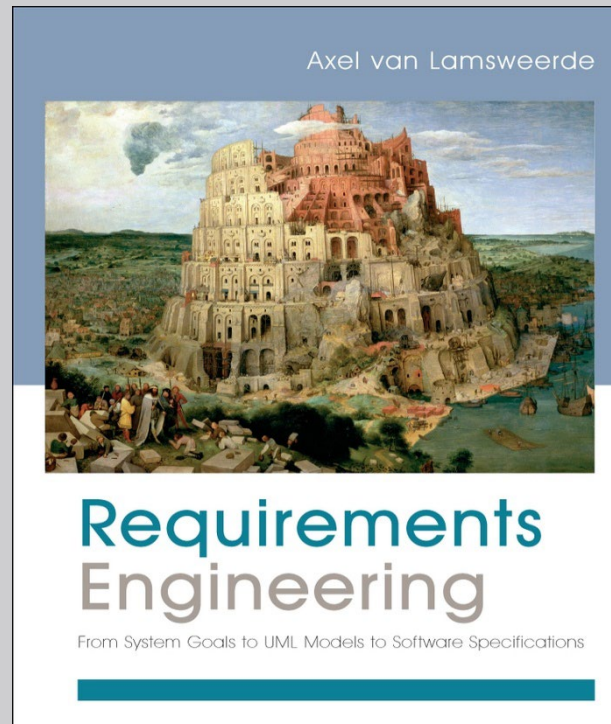
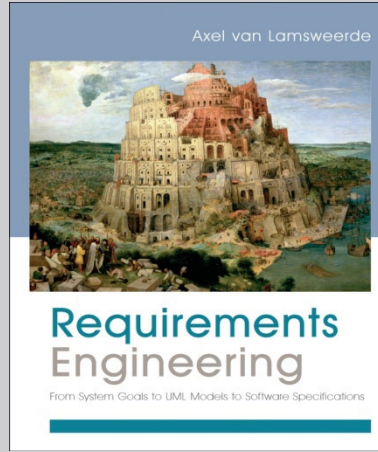

Requirements Engineering

From System Goals
to UML Models
to Software Specifications

Axel Van Lamsweerde

Gereksinimler Mühendisliğinin (GM) Temelleri

Bölüm 1

Gereksinimler Mühendisliğine (GM) Giriş

Gereksinimler Mühendisliği nedir? Gerçek dünya problemine ait problemin makine çözümü gerçekleştirilir

⇒ real world problem and its machine solution

GM nin kapsamı Çözülecek probleme ait Niçin(WHY), Ne (WHAT) ve Kim (WHO) sorularına cevap aranır.

GM çalışmalarında çok kullanılan ifadeler: betimsel -tanımlayıcı (descriptive) ve kurallı (prescriptive) deyimler (cümleler)

Gereksinimin belirlenmesinde temel 2 kategori: fonksiyonel gereksinimler ve fonksiyonel olmayan gereksinimler

Gereksinimlerin yaşam döngüsü: aktörlerin gerçekleştirdikleri prosesler (süreçler) sonunda yazılım ürününün analizi gerçekleşir.

Problem Dünyası ve Makine Çözümü

- ◆ Geliştirilen bir yazılımın doğru ve kaliteli bir ürün olduğundan emin olmak için, öncelikle gerçek dünya problemi doğru çözülmüş olmalıdır. Bu da problemi ayrıntılı olarak anlamak ve tanımlamak demektir.
 - Gerçek dünyada çözülecek problemin gereksinimleri **ne (what)** sorusunun cevabıdır.
 - Bu cevaptan ortaya **içerik(context)** çıkar.

- ◆ Örnek: araba kontrolü
 - **Problem:** el freninin indirilmesi bazı durumlarda istenilen şekilde gerçekleşemeyebilir
 - **İçerik (Context):** araba sürme, fren, sürücünün amacı, güvenlik, kurallar.....

Problem Dünyası ve Makine Çözümü

- ◆ **Problem Dünyası** : Gerçek dünyanın çözülmesi istenen problem parçasının ifadesidir ve aşağıdaki bileşenlerle tanımlanır.
 - **Beşeri Bileşenler (human components)**: organizasyon birimleri, personel(staff), operatorler, ... VE
 - **Fiziksel Bileşenler**: aygıtlar, eski yazılım, doğa ,..... içerir.
- ◆ **Makine Çözümü** : Problemin çözümü için düzenlenmesi gerekenler, yazılımın geliştirilmesi için gerekli gereksinimler belirlenir. Bunlar şöyle özetlenebilir:
 - Geliştirilmesi ve /veya satın alınması gereken yazılım
 - Donanım/yazılımın implementasyonun sağlandığı platform ,
 - Ortak giriş/çıkış aygıtları (sensorler-vericiler & çalıştırıcılar-alıcılar (actuators))

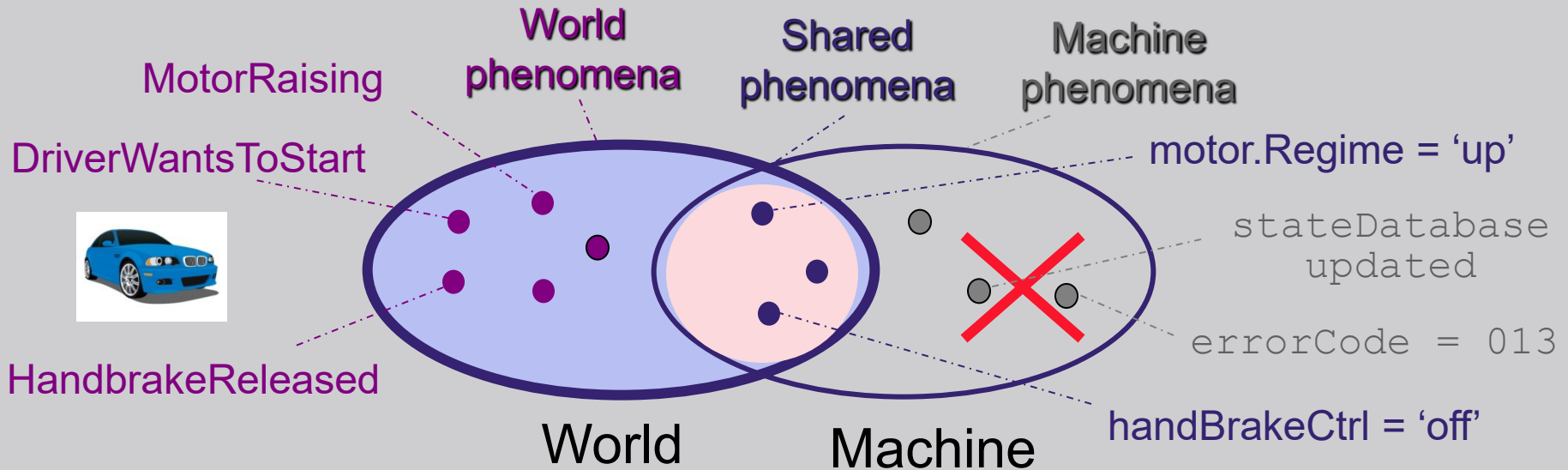

Problem Dünyası ve Makine Çözümü

- ◆ Gereksinimler Mühendisliği çalışmalarında başlangıçta 2 temel çalışma gerçekleştirilir.
 - Makinenin istenilen çözümünün **problem dünyasına etkisi belirlenir.**
 - Problem dünyası ile ilgili **varsayımlar** (assumptions) ve bununla ilgili çeşitli özellikler (**relevant properties**) tanımlanır

Problem Dünyası ve Makine Çözümü

- ◆ Dünya ve makine sözcüklerinin kendilerine ait olguları vardır.
- ◆ GM **dünya** olgusu (**world phenomena**) ile ilgilidir ve paylaşılan olguları (**shared phenomena**) içerir.
 - Oysa **yazılım tasarımı** **machine phenomena** (makine fenomeni) ile ilgilidir.

Gereksinim Örneği

Ödemenin gerçekleştirilmesi ile ürünün teslim edilmesi probleminin GM çözümüne ait bir özelliğin (bir deyim) problem dünyası ve makine çözümü gösterimi

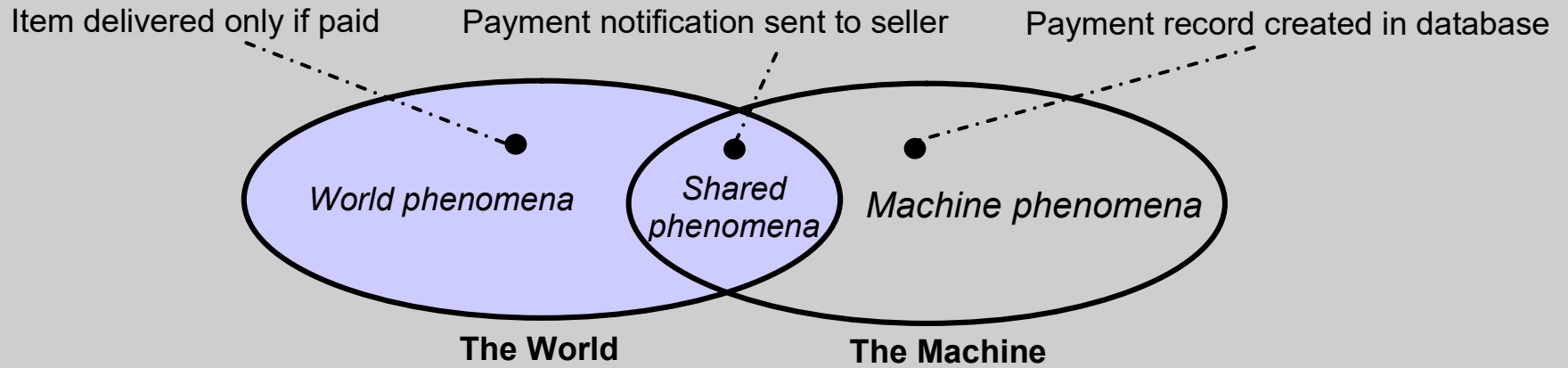

Figure 1.1 - The problem world and the machine solution

*Yukarıdaki çözüme ait olası problem ifadesi :
Ödeme gerçekleştirildikten sonra satıcıya bir bildirim gönderilmelidir.*

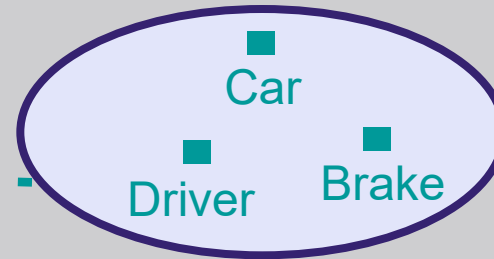
System-as-is ve System-to-be

◆ **System:** Problem Dünyasına oluşturulmuş etkileşim halindeki bileşenlerin kümesidir. İki küme ile betimlenir:

i) **System-as-is:** Makine Çözümü oluşturulmadan önce sistemin içerdikleridir (mevcut sistem olarak yorumlanır)

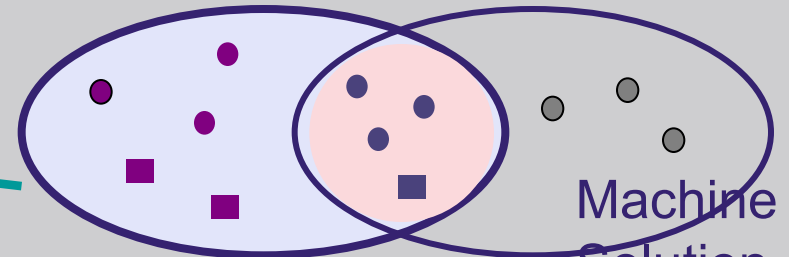
ii) **System-to-be:** Makine Çözümünün sistem çalıştırıldığında gerçekleştirecekleridir (istenilen çözümdür)

Araba fren sistemi :
kavramlar (concepts)
olgular (phenomena)
kuralların (rules)
betimlenmesi ile problem tanımlanır.

System-as-is

Otomatikleştirilmiş araba
fren sistemine ait
kavramlar , olgular ,kurallar

System-to-be

Machine
Solution

Gereksinimler Mühendisliğinin Tanımı

Birbiri ile bağlantılı, (eşgüdümlü) aktiviteler dizisi olarak tanımlanır.

Yazılım yoğun bir sistem üzerinde hedefler (objectives), yetenekler (capabilities), nitelikler (qualities), kısıtlamalar (constraints) ve varsayımların (assumptions) araştırılması (exploring), değerlendirilmesi (evaluationg), belgelenmesi (documenting), pekiştirilmesi -sağlamlaştırılması (consolidating), düzeltilmesi (revising) ve uyarlanması (adapting) gerçekleştirilir.

system-as-is ile tanımlanmış problemler yeni teknolojilerle sağlanan fırsatlarla (opportunities) çözümlenir.

Gereksinimler Mühendisliğinin Farklı Tanımlamaları...

Ross'77

- ◆ Gereksinimler tanımı mutlaka aşağıdakileri vurgulamalıdır.
 - Mevcut ve gelecek (tahmini) koşullara göre niçin (WHY) yeni bir sisteme ihtiyaç vardır ?
 - Hangi (WHAT) sistem özellikleri bu bağlamı sağlayacaktır ?
 - Sistem Nasıl (HOW) oluşturulacaktır?

Zave'97

- ◆ Gereksinimler gerçek-dünyanın amaçları, fonksiyonları, yazılım sistemindeki kısıtları ile ilgilidir ve
 - Yazılım davranışının kesin olarak belirlenebilmesi için bu kavramlarla bağlantı kurar
 - Zaman içerisinde bu kavramların evrimleşmesi - gelişmesi (evolution) sağlanır

Sistem Gereksinimleri (System Requirements)

- ◆ **Software-to-be:** Geliştirilecek yazılım makinenin parçasıdır ve system-to-be 'nin bileşenidir.
- ◆ **Environment (çevre) :** Tüm system-to-be bileşenlerini, yani insan (people), aygıtlar(devices), mevcut yazılımı (pre-existing software) içerir.
- ◆ **System Requirements:** Çevrelenen (environments) olgulara göre belirlenmiş olan **system-to-be NELERİ** karşılamalıdır?

"El freni, sürücü hareket etmek istediğinde indirilmelidir.."

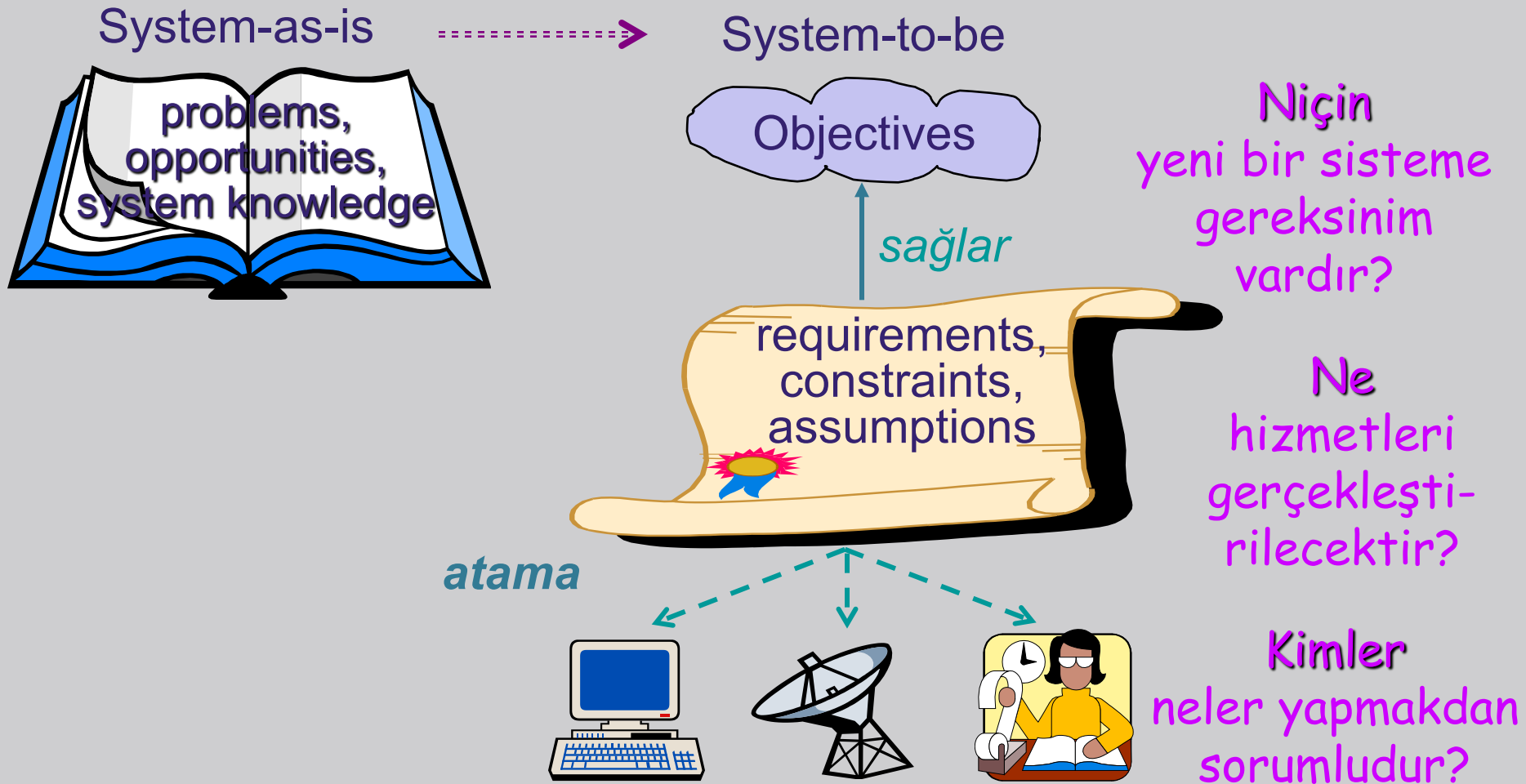
Yazılım Gereksinimleri (Software Requirements)

- ◆ **Software Requirements:** : Yazılım ve çevresi tarafından **paylaşılan (shared)** olgular cinsinden belirlenmiş olan **software-to-be** kendi başına **NELERİ** karşılamalıdır?

"Yazılım çıktı değişkeni olan **handBrakeCtrl** 'in değeri , yazılım girdi değişkeni **motorRegime** değeri arttığında **kapalı (off)** olacaktır"

Gereksinimler Mühendisliğin Kapsamı

Niçin (Why) , Ne(What) , Kim(Who) Boyutları

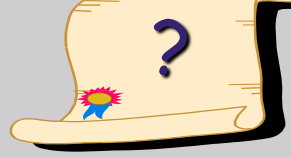

?

Gereksinimler Mühendisliğinin NİÇİN boyutu

- ◆ **System-to-be**'nin amaçlarının tanımlanması, analiz edilmesi ve gereksiz bilgilerden temizlenmesi (saflaştırılması) gerçekleştirilir
 - **system-as-is** 'in analiz edilmiş eksikliklerinin belirlenmesi
 - İşletmenin (kurumun) amaçları ile uyum sağlanması
 - Teknolojik olanaklardan yararlanılması
- ◆ Örnek: havaalanı tren kontrol sistemine ait system-to-be şöyle tanımlanabilir.
 - “Daha fazla yolcuya hizmet edebilmek”
 - “Terminaller arasında transfer süresini azaltmak”
- ◆ **Güçlükler**
 - Alan bilgisinin (domain knowledge) elde edilmesi kolay değildir.
 - Alternatif seçeneklerin değerlendirilmesi (yani aynı amacı sağlamak için alternatif yolların sağlanması) kolay değildir.
 - Çelişen amaçlarla başa çıkmak kolay değildir.

Gereksinimler Mühendisliğinin NE Boyutu

- ◆ system-to-be'nin fonksiyonel hizmetlerinin tanımlanmasıdır. Bunlar yazılım hizmetlerini oluştururlar.
 - Tanımlanmış amaçların sağlanması (gerçekleşmek üzere tanımlanması)
 - Nitelik kısıtlarının güvenlik , performans,... sağlanması
 - Çevre ile ilgili gerçekçi varsayımların probleme ilavesi
- ◆ Örnek: havaalanı tren kontrolü
 - “trenin güvenli hızlanmasının hesaplanması”
 - “trendeki yolculara yararlı bilgilerin gösterilmesi”
- ◆ Güçlükler
 - Özelliklerin tanımlamalarının doğru yapılması kolay değildir.
 - Bunların parçaların tümünde açık olarak anlaşılabilirliği kolay sağlanamaz.
 - Sistemin amaçlarının geriye doğru izlenebilirliğini sağlamak güçtür.

Gereksinimler Mühendisliğinin KİM Boyutu

- ◆ **System-to-be** bileşenlerini oluşturan amaçlar, servisler, kısıtlardan sorumlu olanların belirlenmesi gerekir.
 - Böylece yazılım-ortamının (software environment) sınırları belirlenecektir.
- ◆ Örnek: havaalanı tren kontrolü
 - “Trenin güvenli hızlanması” ... software-to-be 'nin doğrudan sorumluluğu altında (sürücüsüz seçenek) **veya** sürücünün yazılım işaretlerini takip etmesi olarak tanımlanabilir.
 - “Trenin hızı/pozisyonunun tahmini doğruluğu... .. İzleyen sistemin sorumluluğunda **ya da** önceki trenin sorumluluğunda tanımlanabilir.
- ◆ **Güçlükler**
 - Doğru otomasyon derecesine karar vermek için alternatif seçeneklerin değerlendirilmesi kolay değildir.

GM'de İfadeler - Deyimler (Statements)

- ◆ GM 'inde kullanılan ifade /deyim tipleri :

tanımlayıcı (descriptive)

öngörmeli - kurallı (prescriptive)

Gereksinimlerin sınıflandırması

fonksiyonel ve fonksiyonel olmayan gereksinimler

GM'de İfadeler - Deyimler (Statements)

- ◆ **Tanımlayıcı -Niteleyici (Descriptive)** ifadeler sistemin nasıl bir davranış gösterdiğine bağlı olmadan sistem özelliklerini içerir (bildirme kipi - indicative mood)
 - Doğal kanun (natural law) , fiziksel sınırlayıcılar (physical constraint) vs.
 - “ Trenin kapıları kapalı ise, açık değildir “
 - “Trenin hızı pozitif ise, hızı boş değildir”
- ◆ **Kurallara bağlı (Prescriptive)** ifadeler olması istenilen özellikleri içerir ve sistemin davranışının nasıl olduğuna bağlı değildir. (istek kipi- optative mood)
 - “Tren hareket halinde iken kapılar daima kapalı kalacaktır”

Kurallı (prescriptive) ve Tanımlayıcı (descriptive) İfadeler arasındaki önemli fark

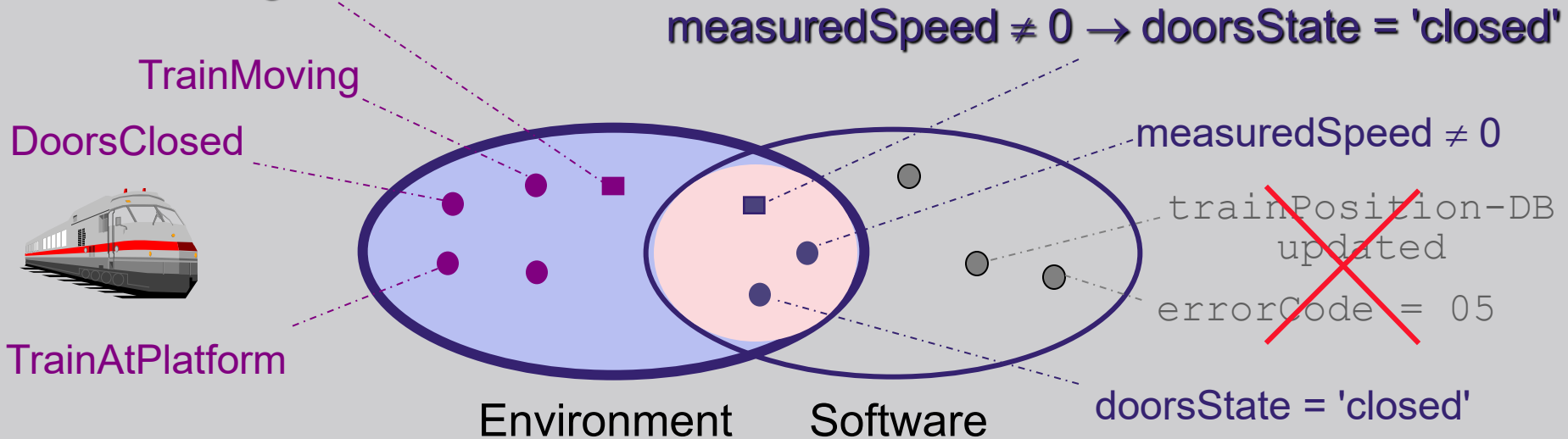
- ◆ **Kurallı ifadeler (prescriptive statements)**
 - ihmal edilebilir (negotiated),
 - daha farklı zayıf cümlelere dönüştürülebilir (weakened),
 - başka cümlelerle değiştirilebilir (replaced by alternatives)
- ◆ **Tanımlayıcı - niteleyici ifadeler (descriptive statements)**
 - yukarıda yapılabilenlerin hiç birini gerçekleştirmez

Duruma göre Belirlenen Gereksinim İfadeleri

- ◆ Bir GM deyimini bir olguya (duruma) referans verir. Bu:
 - Çevresel (environment) öğelere ait olabilir (trenin hareket haline olması) ya da
 - Çevre ile software-to-be arasında olabilir (hızın değerinin artması)

İlki bir olayı/olguyu (phenomena) kontrol altında tutarken, diğeri ekranda görüntüler.

TrainMoving → DoorsClosed

Sistem Gereksinimleri, Yazılım Gereksinimleri

- ◆ **Sistem Gereksinimi**: : Kurallı (*prescriptive*) deyimdir .
Paylaşılması gerek yoktur ve çevre olayına işaret eder.
 - **software-to-be** yapısı ile birlikte diğer sistem bileşenlerini kullanır yürütür.
 - Sözcüksel olarak ifade edildiğinde tüm ayrıntılar verilmiş olur.

TrainMoving → DoorsClosed

- ◆ **Yazılım Gereksinimi** : Kurallı (*prescriptive*) deyimdir. Paylaşılan olaylara işaret eder.
 - Sadece **software-to-be** tarafından yürütülür
 - Yazılı geliştiricilerin ifadeleri ile belirlenir.

measuredSpeed ≠ 0 → doorsState = 'closed'

Sistem Gereksinimleri , Yazılım Gereksinimleri

- ◆ Bir yazılım gereksinimi aynı zamanda bir sistem gereksinimidir.
- ◆ Bir sistem gereksinimi aynı zamanda bir yazılım gereksinimi değildir.

Sistem Gereksinimleri, Yazılım Gereksinimleri

- ◆ **Sistem Gereksinimi** : Kurallı (*prescriptive*) deyimdir .
Paylaşılmış olmasına gerek yoktur ve çevre olayına işaret eder.
 - **software-to-be** yapısı ile birlikte diğer sistem bileşenlerini kullanır yürütür.
 - Sözcüksel olarak ifade edildiğinde tüm ayrıntılar verilmiş olur.

TrainMoving → DoorsClosed

- ◆ **Yazılım Gereksinimi** : Kurallı (*prescriptive*) deyimdir. Paylaşılan olaylara işaret eder.
 - Sadece **software-to-be** tarafından yürütülür
 - Yazılı geliştiricilerin ifadeleri ile belirlenir.

measuredSpeed ≠ 0 → doorsState = 'closed'

Alan Özelliği & Varsayımlar & Tanımlamalar

- ◆ Alan Özelliği (Domain property): dünya fenomeni ile ilgili tanımlayıcı (*descriptive*) deyimdir (herhangi bir software-to-be 'ye bağlı olmaksızın mevcuttur)

$$\text{trainAcceleration} > 0 \rightarrow \text{trainSpeed} \neq 0$$

- ◆ Varsayımlar (Assumption): software-to-be 'nin çevresi tarafından sağlanmış olan deyimdir
 - Çevre olguları (fenomenleri) cinsinden ifade edilir
 - Genellikle kurallı deyimlerdir (sensorler ya da alıcılar (actuators) ile ilgilidir)

$$\text{measuredSpeed} \neq 0 \text{ iff } \text{trainSpeed} \neq 0$$

- ◆ Tanım (Definition): sistem kavramlarına ya da yardımcı terimlere kesin bir anlam sağlayan deyimdir
 - Doğruluk (truth) değeri yoktur

“measuredSpeed» trenin hız ölçeri tarafından tahmin edilen hızdır.

Gereksinimleri Belirlerken İzlenecek Adımlar

- ◆ Tanımlamalar tamamlandıktan sonra sonra Gereksinimlerin çıkarılması (Elicit)
- ◆ Gereksinimlerin değerlendirilmesi (Evaluate)
- ◆ Gereksinimlerin dokümantasyonu (Document),
- ◆ Uygun Varsayımlar ve Alan Özelliklerinin birleştirilmesi olacaktır.